

varsin ”taipalelaiselta”, mietin kun olin vastikään penkonut Marraskuun Liikkeen ympärillä käytyä keskustelua 1960–1970-lukujen vaihteessa.

Ilkka Taipaleen kirjoituksia laajemmin ja pidemmältä ajalta tunteva lukija tunnistaa kirjoittajan tyylin välitömästi. Kerronta on kaikkea muuta kuin kuivakasta tapahtuneen kertausta. Sen sijaan tekstiä värittävät Taipaleen omat arviot tapahtumista sekä vahva vakaumus sosiaalisen oikeudenmukaisuuden turvaamisen tärkeydestä. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden takaaminen ja mahdollisimman laajan hyvinvoinnin turvaaminen ovat olleet Taipaleen laatimien julkisten kannanottojen ja tutkimusten aiheena aina 1960-luvulta saakka. Ja vaikka käsillä oleva teos nimensä mukaisesti ne tuokin muistoina lukijan nähtäville, ei tekijä ole luovuttanut tai omien sanojensa mukaan ”hellittänyt” julkiseen keskusteluun osallistumisesta. Teoksen loppusanat muotoilevatkin toimintaohjeiden rungon tulevaisuutta ajatellen, ja niiden kohteena ovat ”tiede, taide ja köyhä kansa” – teema, joka ei jätä lukijaa hetkeksikään rauhaan ilmaantuen välillä uudessa ja välillä jo tutussa asiayhteydessä teoksen sivuilla. Sisällön ollessa tällainen on teoksen alaotsikko, ”Lääkärin muistelmat”, kerta kaikkiaan liian suppea. ”Muistelmat, mielipidekirjoitus, pamfletti” voisi jo paremmin vastata kirjan sisältöä ja sanomaa.

Minkälaisen kuvan teos antaa kirjoittajastaan? Taipale ei avaa sielunelämänsä syvällisten pohdintojen tai joistakin toisista psykiatrien elämäkertoista tutun, jopa jonkinlaista autopsykoanalyysia muistuttavan syväluotauksen keinoin. Kuva Taipaleesta muodostuu toiminnan ja tekojen sekä näiden taustavaikuttimina olleiden seikkojen kertaamisen kautta. Tässä mielessä teos on raikas ja mielenkiintoinen omakuva, jonka yleisenä periaatteena toimii jonkinlainen pohjavire ja eetos jäsenetyn tarinallisuuden sijaan. Näinhän yksittäisen ihmisen elämä tietenkin meneekin, vailla juonta ja lopullista päämäärää, vaikka asetetut tavoitteet voivat sellaisilta hetkittäin näyttääkin.

Vaikuttamisen halu niin tieteen keinoin kuin yhteiskunnallisen keskustelun ja Marraskuun Liikkeen jäsenenä aktivismin kautta ovat määrittäneet Taipaleen työuraa ja ilmeisesti paikoin vapaa-aikaakin. Lähes kuusikymmentä vuotta sitten Ilkka Taipale alkoi osallistua syrjäytyneitä ja mielisairaita käsittelevään julkiseen keskusteluun opiskelija- ja terveydenhoitoalan lehtien sivuilla. Vuosikymmenet eivät näytä kirjoittajaa väsyttäneen tai kyynistäneen, vaan vuonna 2018 julkaistun kirjan teksti pursuaa edelleen halua osallistua ja tuoda ilmi asioita, jotka kirjoittajan mukaan uhkaavat unohtua päätöksenteosta ja sosiaalipoliittisesta keskustelusta. Kodittomat, alkoholistit, vangit, mieleltään järkkyneet ja muut hyvinvointivaltion reuna-alueille ajautuneet ovat Taipaleen ohella kirjan päähenkilöitä. Keskusteluun osallistumisen halu ja kirjan sivuilta paistava sanomisen riemu on kuitenkin samalla teoksen suurin puute.

Muistelmia hulluista laitoksista

Ilkka Taipale:

Mielisairaalassa. Lääkärin muistelmat. Into Kustannus Oy 2018. 396 s. ISBN 978-952-354-817-4.

Suomalaisen psykiatrian, mielisairaanhoidon ja mielisairauksien sekä näihin liittyvien liitännäisilmiöiden historiaa käsittelevä kirjallisuus on kasvanut ja monipuolistunut viimeisten parin-kolmenkymmenen vuoden aikana. Joukkoon mahtuu niin lääkäreiden ja psykiatrien omaelämäkertoja, yksittäisten mielisairaaloiden historiikkeja sekä aihetta sivuavia sosiaali- ja tieteenhistoriallisia tutkimuksia. 2000-luvun alkuvuosikymmenet ovatkin olleet runsasta aikaa tälle niin sanotulle hulluuden historialle. Yhtenä tuoreimmista lisäyksistä tähän kasvavaan kirjallisuuden alaan on psykiatri-aktivistiekansanedustaja-mielipidevaikuttaja Ilkka Taipaleen muistelmateos *Mielisairaalassa: Lääkärin muistelmat*. Vajaan 400 sivun pituisena kirja lupaa ainakin ulkoisilla puitteillaan antaa sangen kattavan kuvan suomalaisesta mielisairaanhoidon ja poikkeavuuden käsittelyn historiasta 1960-luvulta aina 2010-luvulle saakka. Tosin heti alkumetreillä kirjoittaja tekee lukijalle selväksi, ettei käsillä oleva kirja ole vain yksi muistelmateos muiden joukossa. Kyseessä on ”sosiaalipoliittinen ja lääketieteellinen ohjelmajulistus ja toimintaohje.” Kuulostaa

Mielisairaalassa-teos on nimittäin myös sekavaa luettavaa. Lukija kiskaistaan alkusanojen julistuksen jälkeen suoraan keskelle toimintaa ja Ilkan ensimmäisiä kokemuksia mielisairaanhoidosta ja hoitotyöstä 1960-luvun alussa. Kun kyse ei ilmeisestikään ole varsinaisesta henkilöhistoriasta, niin lapsuuden ja nuoruuden muistojen yli hyppääminen ei sinänsä haittaa – paitsi että niihin kyllä palataan tuonnempana, parissakin kohta. Eikä 1960-luku näytä miehestä lähteneen. Opiskeluaikaa ja varhaisia työuran vaiheita sekä kirjoittajan (ehkä) kiihkeintä aktivistiaikaa kuvataan useaan otteeseen aina hieman eri näkökulmasta ja eri asiayhteydessä kirjan edetessä. Teoksen rakenteen jäsentymättömyyttä ja tajunnanvirtamaista kerrontaa kuvaa hyvin se, ettei lukija voi oikein mitenkään ennakoida mistä vuodesta tai edes vuosikymmenestä sivua kääntäessä pääsee lukemaan.

Jo teoksen lopun lähestyessä, sivulla 345 alkavassa luvussa, lukija viedään jälleen kerran ensin nopeasti lääketieteellisen korkeakoulutuksen perustamispyönteisiin vuoteen 1972 ja tämän jälkeen kirjoittajan oman työhistorian kuvaukseen vuodelta 1965 – juurikin tässä järjestyksessä.

Tekstin johdonmukaisuuden puute aiheuttaa tarpeettomia haasteista varsinkin sellaiselle lukijalle, joka etsii suomalaista mielisairaanhoidoa ja syrjäytyneitä käsitteleviä faktoja ja tapahtumahistoriallista tietoa. Tietoahan teos kyllä pitää kansiensa välissä, vaikka kuinka paljon, mutta ilman hakemistoa lukija on täysin Taipaleen muisteluiden pyönteiden armoilla. Osittain nämä vaikeudet syntyvät lukijan ennako-oletuksista ja toiveista sen suhteen, millainen muistelmateoksen tulisi olla. Mikäli lukija muistuttaa itselleen kirjoittajan olleen varsinainen monitoimimies, tekstin jäsentymättömyys saa uuden merkityksen, vaikkei se helposti avautuvaksi ja johdonmukaiseksi tietokirjaksi millään muutu. Oli miten oli, teoksen suurimmaksi kompastuskiveksi nouseekin rakenteen jäsentymättömyys, joka olisi voitu korjata toimitustyöllä.

Kokonaisuutena Ilkka Taipaleen epätavallinen muistelmateos kertoo samalla kertaa paljon mutta vähän suomalaisesta psykiatrian, sosiaalihuollon, sairaalapolitiikan, syrjäytyneiden käsittelyn ja muutaman muun asian historiasta. Lisäksi kaikkea tätä sävyttää sivun parin mittaiset (ei kronologisesti kirjaan järjestetyt) matkakuvaukset vierailuista mielisairaaloihin eri puolilla maailmaa. Rakenteellisista puutteistaan huolimatta teos onnistuu havainnollistamaan kuinka psykiatriset poikkeus- ja häiriötilat ovat lähestulkoon aina kiinteässä yhteydessä sosiaaliseen arkitodellisuuteen. Lääketieteellinen näkökulma, jota Taipale itsekin edustaa, on vain yksi osa kokonaisuutta, jonka tavoitteena tulisi olla ehkäistä syrjäytymistä ja auttaa mieleltään sairaiden ihmisten arkea. Kirjoittaja nostaakin psykiatrian rinnalle keskeisiksi keinoiksi ”sosiaalipolitiikan, asunto-

ratkaisut ja toimeentulon korjaamisen”. Kuulostaa aivan Ilkka Taipaleen kirjoitukselta *Medisiinari*-lehdessä 1960-luvun puolivälissä.

Mikko Myllykangas, FT
Oulun yliopisto